

Marko Kravos
Trst

OTROŠTVO KOT PRILOŽNOST ZA MIT

Književnosti, pa naj bo namenjena otrokom ali odraslim, je treba znova in znova utrjevati temelje: napovedi filozofov, da je nastopil čas konca dramatike, poezije in romana odražajo v osnovi nelagodje človeka, ki ga je zapredel svet znanja, ved, dimenzije zavestnega, izmerljivega in predvidljivega. V službi tovrstnega »napredka« so v prejšnjem stoletju vznikale ideologije, ki so načrtovale bodočnost, zadovoljevanje človekovih potreb in marljivo in nesrečno zahtovale razmerje posameznika do družbe. Tudi književnost je podlegala temu razumevanju. Ko je kriza dosegla svoj višek – pomislimo samo na kapilarnost medijske informacije o svetu in dogajanju v njem ter na informatizirano računalniško družbo – se je bilo treba izseliti: kdo od individualcev bi pa pristal na možnost, da pride do ukinitve zasebne predstave o življenju, do zožitve osebne prostora na obseg izbir v prostem času.

Prevladi logosa in tehnike v sodobnem svetu in v človeku se je bilo treba upreti. Zanimati je bilo treba virtualno realnost, ki omogoča globalno manipulacijo, in preiti na spoznavne pristope iz stare zaveze: na osnovi čutne dojemljivosti in čustvene občutljivosti. Pa še genskega registra izkušenj. Le tako bosta svet in njegova izrazna podoba spet »preprosta in pristna«, kot bi rekel Kosovel.

Tudi pri svojem zdajšnjem razmisleku sem zašel v umovanje in abstrakcijo. Ne samo da presega moj živčni potencial, tudi vas, ki sledite mojim spekulacijam, mineva potrpežljivost. Zato bom zaokrenil svojo barko z visokega morja besedovanja v zaliv svoje osebne izkušnje.

Tako bom oprijemljiv in dopadljiv. In boste lahko vzpostavili do mene čutno-čustveno vez, ki mora družiti posadko, ko se podaja na pot do zlatega runa, do mitološkega... Saj za to gre.

Zapisan sem poeziji, ki se po splošni razmejivni ukvarja z ribarjenjem v globinah človekove intimne. Opisovanje svojih ljubezenskih trenutkov, svojih tesnob, svojih sanj in moralnih mačkov se mi je sčasoma zazdelo preveč ujeto v terminologijo – v formo in slovar, ki sta mi ju izoblikovali izobrazba in literarno okolje. Postajal sem po eni strani obrtno spreten in zato papirnat, po drugi strani pa osebno vse bolj vezan na polifonijo resničnega življenja v sebi in okrog sebe, in zato hermetičen.

Že zgodaj, vse od svoje prve zbirke *Pesem* pred 33 leti, sem tako začel odkakovati na področje pripovednega, epskega pesnjenja. Zgodbe – večinoma gre za nekakšne nize slik ali dejanj, navezujem na to ali ono mitsko izročilo: tako so se mi rojevali azijsko onirični ciklus o Fu Sanu, okultni svet Afričana Kuwaje, pričevanje o teokratskem sistemu Aztekov, srednjeveški baladni motivi z viteškimi

poraženci in osvajalci, sekvence iz mitičnega potovanja Argonavtov v Jazonovi sledi, dialog z mitom slovenske književnosti, Prešernom o onostranstvu in razgledih, ki se človeku od tod nudijo... Skozi zgodovino in fragmente njenih zgodb sem tako izrisoval človekovo notranjo sestavo: primarna čustva na obzorju sanj in iz podzemlja strasti. Otroštvo sveta, kjer je meja med realnim in domišljenim povsem poljubna.

Ne samo, da pridobi beseda zaradi takega konteksta posebno posvečenost in nadpomensko sugestivnost. Vrne se ji prvobitna zgovornost, zvočnost. Odrešena avtobiografske popkovine, nagovarja bralca ali poslušalca s svojim asociativnim nabojem, s podzavestnimi gnezdi podob in izkušnjijskih znamenj. Metonimija, metafora sta nadomeščeni z metamorfozami junaka na svojih popotovanjih skozi svoj čas ali skozi zaznave svojega okolja.

Seveda se nisem epskih besedil loteval, da bi zapolnil vrzel v slovenskem pesništvu po Aškercu. Čutil sem, da lahko le tako ozemljujem svoje literarno početje. Zato sem velik del svojih epskih pesnitev izdal pred nekaj meseci skupaj v zbirki *Potr kaj na žaro*.

In končno, kot po nekakšni dolgi iniciaciji, sem okrog svojega petdesetega leta našel v sebi zrelost in zmožnost, da spregovorim tudi skozi pravljico. Otrokom ali otroku v sebi?

Raziskoval sem gibala in arhetipske podobe, na osnovi katerih sem se v zgodnjem otroštvu oblikoval v osebek. V njih, v teh vtisih, ki zadevajo v prvi fazi ob nas, a ki vrejo tudi iz naših dednih jeder, je veliko učinkovin, ki določajo našo usodo, našo odprtost sreči, življenju, humanemu okolju, redu v naravi in kozmosu.

Tako so nastajali *Kratki časi*, zbita spominska jedra iz otroštva: napol spomin, napol izmisljak in sanjarija, napol ljudsko izročilo. In ko sem te štiri polovice tudi jaz preštel, sem dobil dvojno mero realnosti. Nadpomen, ki edini osmišlja slovstveni organizem. A ne gre za opomenjanje sveta in življenja! To ni moj poklic. Ko sem teh 60 slik urejal v nekakšen red, mi je iz tega mozaika zasijalo mitološko sporočilo o obnovljivosti življenja, o redu in ravnotežju, ki vladata v mikrokozmosu človekove eksistence. Spet sem se lahko čudil, se smejal, uganjal norčije na svoj račun in na račun »odraslih«. Ne najmanjši problem je bil prilagoditi jezik, besednjak novi zaznavi in predstavi sveta... Otroška dojemljivost pač ne pozna abstraktnih pojmov, še pridevniškega označevanja ne. Zato je toliko bolj vezana na pojave in osebe, ki se uresničujejo (= se pojavijo v našem zornem kotu) preko gibanja skozi čas: preko dogodkov in zgodb.

Isti čas sem zajadral tudi v pravljico: v fantazijsko pripovedništvo, ki je opazno zasidrano v ljudskem izročilu (a kaj, saj se tudi moje pesmi kdaj nagnejo k temu pojilu).

Očara me, kako osnovnih in usodnih pojmov, kakršni so npr. ljubezen, smrt, bolečina in strah, zdrava pamet, krivica, lepota lahko človek (pisec!) ne opisuje in opredeljuje, ampak jih vstavlja v položaje in dogodke, ki nam zlezajo pod kožo prav zato, ker so neosebni. Seveda postanejo zato univerzalni.

Najtežje pri tem (kot že pri »otroški slikanici« v *Kratkih časih*) mi je bilo, da se držim osnovne govorice in prvinskega načina mišljenja, kakršnega zmore človek spontano le v prvih letih življenja: a to je ključ, ki odklepa vrata v mitske združbe, ki še postopajo v našem nezavednem. S tem sem se seveda odpovedal osebni konotaciji svoje pisave, odpovedal sem se literarnemu jazenju. Ko sem premagal tega zmaja, sem priposestvoval svet, ki rase iz trdnih temeljev mitskega.

Naj to pravljico o sebi nekoliko predstavim? Prav. Ko sem pred šestimi leti izdajal v Mariboru svoj pesniško zbirko *Krompir na srcu*, sem vztrajal, da je ob verzniških besedilih v knjigi tudi pravljica *Zlati rog*, ki govori o Zlatorogu prav na ta način: vstavlja ga v kozmološko zgodbo o nastanku sveta, o ženskem in moškem principu, ki sta v stalnem boju med sabo, o silah zemlje in silah morja, o zvestobi, ki je mogoča le zaradi minljivosti in spremenljivosti življenja, o reinkarnacijah v animalični bitja, kar vse zmore vesoljni eros. Vse to pa nas ne navezuje le na davno, na arhetipske podobe v našem podzavestnem svetu, ampak ima veliko skupnega tudi z današnjimi dognanji o človekovi genski zasnovi, preko katere lahko potujemo v praobdobja življenja, milijone let daleč. V omenjeno pesniško knjigo sem kljub izraženim pomislekom uvrstil Zlatoroga zato, ker mi je v marsičem pomenil višjo stopnjo poetičnega izražanja.

A prav tako pravljica *Začarani grad* (Mb. 2001), v katerem Ivek z igro (kegljanjem), s pripovedovanjem pravljic in z igranjem na piščal premaguje smrt, ko si – ob vsej svoji preproščini – ustvarja svoj življenjski prostor! Obenem pa vzpostavlja odnos s predniki, s prisotnostjo minulega v našem bivanju.

Moja prva objavljena pravljica, *Deček s piščalko* (v knjigi *Tri pravljice...*), se spogleduje z mitom rojstva, pravzaprav z oblikovanjem osebkov v temni predrojni votlini...

Otroški svet sestavlja petero predsokratskih prvin: zemlja (včasih kot pesek), voda (včasih kot led), ogenj (včasih kot sonce, ki podeljuje, včasih kot sila, ki razobličuje življenje), zrak (kot veter ali nebo) in noč (kot klobčič sanj, kot tema, v kateri se odvija nit časa). Otrok iz njih gradi svoj grad, sestavlja svoj mitski sistem, v katerem se počuti skladnega in pomembnega. Dokler ga bo znal samozavestno vzdrževati in prilagajati, bo tudi med »odraslimi«, ki se kot globalizirane prikazni preganjajo in dokazujejo od ene naloge, dolžnosti, skrbi do druge, veljal za svetega, za nedotakljivega.

Pravzaprav je v mojem pisanju za otroke glavni mit prav otrok: kot prvobitni naravni pojav. Kot vse časti in vsega občudovanja vreden osebek, ki zmore od igre do igre, od občutka do občutka, od izkušnje do izkušnje vzpostavljati odnos s svetom in si ga priličiti. Ne z močjo mišic ali znanja, ampak z erosom, z neznansko lakoto po življenju.

Baje se človeku, ko ima že nekaj let za sabo, spet zaobrbe na otročje. Da ni to zaradi spoznanja, da je le z otročje zaupljivim in razburljivim razmerjem do sveta mogoče pridobivati kvas, ki prah življenja spreminja v testo in kruh?